

POSTANOWIENIE

Dnia 3 czerwca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Bojańczyk

w sprawie z odwołania J. B.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. nr (...)/2018 z dnia 2 sierpnia 2018 r.

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 3 czerwca 2020 r.

wniosku o wyłączenie sędziego Sądu Okręgowego w Ł. A. P. od orzekania w sprawie VIII U (...)

- 1. oddała wniosek w zakresie, w którym dotyczy on zarzutu naruszenia standardu niezawisłości;**
- 2. w pozostałym zakresie, tj. w odniesieniu do zarzutu naruszenia standardu bezstronności, stwierdza swoją niewłaściwość i sprawę przekazuje do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Ł.**

UZASADNIENIE

Przed Sądem Okręgowym w Ł., VIII-ym Wydziałem Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, zawisła sprawa z odwołania J. B. przeciwko decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (Oddział w T.) nr (...)/2018 z 2 sierpnia 2018 r. o podleganie ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu, wypadkowemu oraz dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu. W dniu 20 lutego 2020 r. (data wpływu do Sądu Okręgowego w Ł.) złożone zostało pismo odwołującej się J. B. (datowane na 14 lutego 2020 r.), w którym wskazano, że cyt. „[d]otyczy [ono] pisma z 27 stycznia 2020 r.” oraz zawarto wniosek o wyłączenie cyt. „sędziego (sędziów), który orzekał w niniejszej sprawie na podstawie treści wymienionych w piśmie” (k. 4

akt). We wniosku odwołująca się wskazała także na to, że cyt. *„pros[iz] o należytą obsadę sądu aby nie doszło do naruszenia standardu niezawisłości i bezstronności”* (k. 4 akt).

Pismem datowanym na 27 lutego 2020 r. Wiceprezes Sąd Okręgowy w Ł. SSO I. M. na podstawie art. 26 § 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym przesłała ww. pismo odwołującej się do Prezes Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych wraz z informacją, iż zawiera ono wniosek o wyłączenie sędziego A. P. zawierający zarzut braku niezależności sądu ewentualnie niezawisłości sędziego (k. 2 akt). (Wzmiankę zawartą w piśmie Wiceprezes Sądu Okręgowego w Ł. („w załączeniu przekazuję pismo pełnomocnika odwołujące J. B. [...]”) należy potraktować w kategoriach oczywistej omyłki pisarskiej - J. B. działa w niniejszej sprawie bez pełnomocnika.) W ślad za tym pismem Sąd Okręgowy w Ł. 13 maja 2020 r. przesłał do Sądu Najwyższego akta sprawy VIII U (...).

Z analizy akt sprawy wynika, że powołane przez J. B. w jej wniosku „pismo” z 27 stycznia 2020 r., jest pismem skierowanym przez Sąd Okręgowy w Ł. do stron niniejszego postępowania zawierającym informację, że cyt. *„uchwała składu połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2020 r. o następującej treści: (...) Nienależyta obsada sądu w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. albo sprzeczność składu sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. zachodzi także wtedy, gdy w składzie sądu bierze udział osoba powołana na urząd sędziego w sądzie powszechnym albo wojskowym na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 3), jeżeli wadliwość procesu powoływania prowadzi, w konkretnych okolicznościach, do naruszenia standardu niezawisłości i bezstronności w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczy Sędziego referenta”*. Sąd Okręgowy w Ł. zobowiązał strony do zajęcia stanowiska w tym zakresie w terminie 14 dni (k. 53 i 53 verte akt głównych VIII U (...), por. zarządzenie

sędziego referenta SSO A. P. - k. 52 akt głównych sprawy).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek podlegał oddaleniu w zakresie, w którym dotyczy zarzutu naruszenia standardu niezawisłości oraz przekazaniu sądowi właściwemu do jego rozpoznania, tj. Sądowi Okręgowemu w Ł., w pozostałym zaś zakresie, tj. dotyczącym zarzutu naruszenia standardu bezstronności a to z uwagi na stwierdzenie niewłaściwości funkcjonalnej Sądu Najwyższego.

Stosownie do art. 26 § 2 zd. pierwsze ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tj. Dz.U. 2019, poz. 825 ze zm., dalej: ustawa o Sądzie Najwyższym) do właściwości Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego należy rozpoznawanie wniosków lub oświadczeń dotyczących wyłączenia sędziego albo o oznaczenie sądu, przed którym ma się toczyć postępowanie, obejmujących zarzut braku niezależności sądu lub braku niezawisłości sędziego.

Wniosek, o którym mowa w powyższym przepisie stanowi *novum* w polskim prawie procesowym. Instytucja wyłączenia sędziego była bowiem do tej pory normowana bez reszty we właściwych ustawach procesowych. Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 49 § 1 k.p.c. wyłączenie sędziego następuje na jego żądanie lub na wniosek strony, jeżeli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby ona wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie (taksatywnie podstawy wyłączenia sędziego zostały uregulowane w przepisie art. 48 § 1 pkt 1-6 k.p.c.). Analogicznie rozwiązania przewiduje procedura karna. Sędzia ulega wyłączeniu, jeżeli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby ona wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności w danej sprawie (art. 41 § 1 k.p.k.; odpowiednikiem powołanego wyżej przepisu art. 48 § 1 pkt 1-6 k.p.c. jest w postępowaniu karnym art. 40 § 1 pkt 1-10 k.p.k.).

Instytucję wyłączenia sędziego (*iudex suspectus*) uregulowane w ustawach postępowania cywilnego i karnego od zawsze wiązano - w pierwszym rzędzie - z bezstronnością sędziego (i składu sądu, w którym orzeka dany sędzia). Wskazywano jednak także niekiedy na to, że instytucja wyłączenia sędziego może

być traktowana nie tylko jako instrument mający na celu zagwarantowanie prawa rozpoznania sprawy przez sąd bezstronny, ale że można ją także postrzegać w sposób szerszy, jako narzędzie procesowe służące realizacji gwarancji (zasady) niezawisłości sędziowskiej. Ten „akcesoryjny” wymiar procesowy wniosku o wyłączenie przewidzianego w ustawach postępowania cywilnego i karnego (nawiązującego do istnienia okoliczności tego rodzaju, że mogłyby one wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie) stracił całkowicie na znaczeniu z chwilą uregulowania przez ustawodawcę wniosku o wyłączenie sędziego opartego wyłącznie na zarzucie braku jego niezawisłości (art. 26 § 2 zd. pierwsze ustawy o SN).

To prawda, że przeprowadzenie precyzyjnej linii demarkacyjnej pomiędzy bezstronnością a niezawisłością sądu (sędziego) - z uwagi na nieostry charakter tych pojęć i ich zbliżony zakres znaczeniowy oraz liczne powiązania funkcjonalne pomiędzy gwarancjami prawa do sądu bezstronnego, niezależnego i niezawisłego - natrafia na przeszkody trudne do pokonania, zaś w niektórych przypadkach wręcz nieprzezwyciężalne. To te pokrewieństwa pomiędzy bezstronnością, niezawisłością i niezależnością powodują, że z reguły o przymiotach tych w prawie mówi się łącznie (także w ustawie zasadniczej - art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). Semantyczne „przenikania” pomiędzy z natury rzeczy niezbyt precyzyjnymi pojęciami nie miały być może aż tak doniosłego znaczenia na gruncie stanu prawnego, który wprost nie przewidywał możliwości składania wniosków o wyłączenie sędziego opartych na zarzucie braku niezawisłości. Wówczas jako gwarancję niezawisłości sędziego można było traktować - w pewnym zakresie - instytucję wyłączenia sędziego w związku ze zmaterializowaniem się okoliczności mogących świadczyć o braku jego bezstronności w sprawie. Wprowadzenie przez ustawodawcę do systemu prawnego art. 26 § 2 ustawy o SN zmusza do zasadniczego przewartościowania sposobu myślenia o instytucji wyłączenia sędziego w postępowaniu sądowym. Obecnie rysuje się bowiem bardzo wyraźnie dychotomia wniosków o wyłączenie przewidzianych przez prawo: z jednej strony są to wnioski nawiązujące do braku bezstronności sędziego (oparte na pojemnie sformułowanych podstawach określonych w przepisach art. 49 § 1 k.p.c. i art. 41 § 1 k.p.k., ale także na podstawach taksatywnie określonych przez ustawy postępowania cywilnego

i karnego w przepisach art. 48 § 1 pkt 1-6 k.p.c. i art. 40 § 1 pkt 1-10 k.p.k.), z drugiej - wnioski oparte na zarzucie braku niezawisłości sędziego (art. 26 § 2 zd. pierwsze ustawy o SN). Na gruncie aktualnie obowiązującego stanu prawnego sprawa rozstrzygnięcia, z jakim *in concreto* wnioskiem o wyłączenie sędziego ma do czynienia sąd (czy tym, o którym mowa w przepisach art. 49 § 1 k.p.c. lub art. 41 § 1 k.p.k., czy też tym, o którym mowa w przepisie art. 26 § 2 zd. pierwsze ustawy o SN; kwestia wniosków o wyłączenie sędziego opartych na podstawach enumeratywnie wskazanych w katalogach powodów braku bezstronności zawartych przepisach art. 48 § 1 pkt 1-6 k.p.c. i art. 40 § 1 pkt 1-10 k.p.k. w praktyce - co do zasady - nie nastęcza takich trudności w praktyce z uwagi na zastosowaną przez ustawodawcę technikę legislacyjną, tj. kazuistyczne wymienienie podstaw wyłączenia sędziego) nie rysuje się już wcale tak jednoznacznie, jak to było pod rządami poprzednio obowiązujących przepisów prawa procesowego. Badanie danego wniosku o wyłączenie sędziego (sędziów) poprzez pryzmat kryteriów pozwalających na jego zakwalifikowanie jako wniosku o wyłączenie sędziego opartego na zarzucie braku niezawisłości (art. 26 § 2 zd. pierwsze ustawy o SN) jest obecnie nieodzowne, bo dany wniosek o wyłączenie sędziego powinien być zaliczony do jednej z dwóch odrębnych kategorii, tj. zakwalifikowany jako typ wniosku o wyłączenie sędziego oparty na zarzucie braku bezstronności bądź jako wniosek, którego podstawą jest postawienie przez autora wniosku tezy o braku niezawisłości sędziego (tego rodzaju problemów z reguły nie nasuwają, z oczywistych powodów, wnioski o wyłączenie sędziego oparte na podstawie przyczyn kazuistycznie wymienionych przez ustawodawcę w przepisach art. 48 § 1 pkt 1-6 k.p.c. i art. 40 § 1 pkt 1-10 k.p.k.). Precyzyjne określenie charakteru danego wniosku o wyłączenie sędziego jest niezbędne również z uwagi na określenie sądu właściwego do rozpoznania danego wniosku o wyłączenie sędziego. W zależności bowiem od tego, czy będzie to wniosek obejmujący zarzuty braku bezstronności czy niezawisłości, inny sąd będzie funkcjonalnie właściwy do jego rozpoznania. Odrębną sprawą jest wystąpienie w praktyce wniosków o charakterze „mieszanym”, tj. nawiązujących do obu podstaw wyłączenia sędziego, a zatem zarówno do tych odnoszących się do braku bezstronności sędziego, jak i do tych odnoszących się do braku jego niezawisłości

(zagadnienie to było już sygnalizowane w postanowieniu Sądu Najwyższego z 20 maja 2020 r., I NWW 9/20). W takim układzie - do którego zmaterializowania się doszło w niniejszej sprawie - Sąd Najwyższy będzie uprawniony i zobowiązany do rozpoznania tylko tej części wniosku, co do rozstrzygnięcia której jest funkcjonalnie właściwy.

Między wnioskami o wyłączenie sędziego określonymi odpowiednio w przepisach art. 49 § 1 k.p.c. (oraz art. 41 § 1 k.p.k.) i art. 26 § 2 ustawy o SN występuje następująca relacja: pierwsze dwa z tych przepisów (tj. przepisy ustaw postępowania cywilnego i karnego) mają na celu ochronę niezawisłości sędziego na tym jej odcinku, na którym niezawisłość można utożsamiać z bezstronnością sędziego. Ostatni z tych przepisów chroni niezawisłość w pozostałym zakresie. Pomocne w uzmysłowieniu sobie tej relacji i jej precyzyjnym ustaleniu może być stanowisko doktryny (por. m. in.: A. Murzynowski i A. Zieliński, *Ustrój wymiaru sprawiedliwości w przyszłej konstytucji*, Państwo i Prawo 1992, z. 9, s. 5), identyfikujące co najmniej pięć elementów składowych niezawisłości sędziowskiej: (1) bezstronność w stosunku do przedmiotu sprawy i uczestników postępowania, (2) niezależność wobec organów (instytucji) pozasądowych, (3) samodzielność sędziego wobec innych organów sądowych, (4) niezależność od wpływu czynników społecznych, w tym także od nadmiernych trosk materialnych oraz od polityki, opinii społecznej i środków masowego przekazu oraz (5) wewnętrzną niezawisłość sędziego, polegającą na rzeczywistym przeświadczeniu sędziego, że może on w pełni niezawisłe rozstrzygać powierzone mu sprawy. Należy w związku z tym przyjąć, że instrumentem zorientowanym na ochronę niezawisłości sędziowskiej, gdy chodzi o wątpliwości co do bezstronności sędziego jest instytucja wyłączenia sędziego przewidziana w przepisie art. 49 § 1 k.p.c. (dla postępowania karnego w art. 41 § 1 k.p.k.). Ochrona zaś niezawisłości sędziowskiej w pozostałym zakresie (tj. w sytuacji, gdy podstawą żądania wyłączenia sędziego będą argumenty odnoszące się do okoliczności związanych z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości w ogólności, w tym do braku niezależności sądu wobec organów pozasądowych, braku samodzielności sędziego wobec władz i innych organów sądowych czy braku niezależności od wpływu czynników społecznych i politycznych) będzie możliwa przez uruchomienie wniosków, o których mowa

w przepisie art. 26 § 2 zd. pierwsze ustawy o SN. Trzeba oczywiście zastrzec, że to dopiero całościowa ocena konkretnego wniosku, przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności i rodzaju podnoszonych w nim argumentów pozwoli na prawidłowe określenie w konkretnej sprawie, z jakim wnioskiem sąd ma do czynienia, tj. czy jest to wniosek obejmujący zarzut braku niezawisłości czy bezstronności sędziego (jak już powiedziano wyżej, tego typu dylematy nie wystąpią wówczas, gdy wniosek o wyłączenie sędziego jest oparty na jednej z podstaw wyłączenia sędziego kazuistycznie skatalogowanych przez ustawodawcę w przepisach art. 48 § 1 pkt 1-6 k.p.c. i 40 § 1 pkt 1-10 k.p.k.).

W niniejszej sprawie J. B. wniosła o wyłączenie „sędziego (sędziów) który orzekał w niniejszej sprawie” oraz o należyłą obsadę sądu „na podstawie treści wymienionych w piśmie” „aby nie doszło do naruszenia standardu niezawisłości i bezstronności”. Jak już wspomniano, powołane przez odwołującą się pismo to informacja o uchwale składu połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2020 r., BSA1-4110-1/20 z 27 stycznia 2020 r. skierowana do J. B. na podstawie zarządzenia sędziego referenta w niniejszej sprawie - sędzi Sądu Okręgowego w Ł. A. P., oraz pouczenie o możliwości zajęcia stanowiska w tym zakresie w terminie 14 dni. W nawiązaniu do tego pisma J. B. złożyła wniosek o wyłączenie sędziego (pełnomocnik organu, który wydał zaskarżone rozstrzygnięcie - Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. - nie złożył wniosku o wyłączenie sędziego). Treść złożonego przez odwołującą się pisma wskazuje w sposób jednoznaczny, iż domaga się ona wyłączenia sędziego orzekającego w jej sprawie zawisłej przed Sądem Okręgowym w Ł. z powodu zarzutu braku niezawisłości tego sędziego.

Jednak poza wyartykułowaniem samego żądania wyłączenia sędziego (sędziów) „który orzekał w niniejszej sprawie” (bez wskazania personaliów tego sędziego czy „sędziów”), obejmującym zarzut braku niezawisłości sędziego, we wniosku nie zostały podane przez J. B. jakiegokolwiek zindywidualizowane okoliczności, które mogłyby świadczyć o braku niezawisłości sędziego objętego wnioskiem. Przedmiotowy wniosek podlegał zatem w tym zakresie oddaleniu, bowiem jego Autorka nie przedstawiła żadnych argumentów odnoszących się do sędzi Sądu Okręgowego w Ł. A. P., które mogłyby przemawiać za jej wyłączeniem

od rozpoznania sprawy VIII U (...) z tego powodu, że sędziego orzekającego w sprawie nie cechuje przymiot niezawisłości.

Należy zauważyć, że złożenie wniosku, o którym mowa w art. 26 § 2 zd. pierwsze ustawy o SN wywołuje skutek, o którym mowa w przepisie art. 26 § 3 ustawy o SN, tj. skutkuje pozostawieniem wniosku bez rozpoznania. Dzieje się tak jednak wyłącznie wówczas, gdy wniosek o wyłączenie sędziego obejmuje ustalenie oraz ocenę zgodności z prawem powołania sędziego lub jego umocowania do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości. W przedmiotowym wniosku nie zostały zawarte jakiegokolwiek twierdzenia, które wskazywałyby na to, iż obejmuje on ustalenie oraz ocenę zgodności z prawem powołania sędziego lub jego umocowania do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości, wobec czego wniosek nie mógł wywołać skutku, o którym mowa w przepisie art. 26 § 3 ustawy o SN.

Mając powyższe na uwadze - zważywszy przede wszystkim na brak powołania przez Autorkę wniosku jakichkolwiek zindywidualizowanych okoliczności, które mogłyby uprawdopodobnić tezę o braku niezawisłości sędzi Sądu Okręgowego w Ł. A. P. - przy jednoczesnym uwzględnieniu tego, że wniosek o wyłączenie sędziego nie obejmuje ustalenia oraz oceny zgodności z prawem powołania sędziego lub jego umocowania do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości, wniosek w zakresie dotyczącym zarzutu braku niezawisłości („naruszenia standardu niezawisłości”) należało oddalić.

Zgodnie z przepisem art. 26 § 2 zd. pierwsze ustawy o SN do właściwości Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego należy rozpoznawanie „wniosków lub oświadczeń dotyczących wyłączenia sędziego albo o oznaczenie sądu, przed którym ma się toczyć postępowanie, obejmujących zarzut braku niezależności sądu lub braku niezawisłości sędziego”. Szczególna kognicja funkcjonalna Sądu Najwyższego odnośnie wniosków o wyłączenie sędziego dotyczy zatem jedynie wniosków opartych na innych podstawach niż te wskazane w ustawie postępowania cywilnego (*iudex inhabilis*, *iudex suspectus*) i obejmujących wyłącznie zarzuty braku niezawisłości sędziego. Wnioskodawczyni poza zarzutem dotyczącym naruszenia standardu niezawisłości, podniosła we wniosku ponadto zarzut naruszenia standardu bezstronności. W tym zakresie

stosownie do brzmienia art. 52 § 1 k.p.c. o wyłączeniu sędziego rozstrzyga sąd, w którym sprawa się toczy.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy - działając na podstawie przepisów art. 200 § 1⁴ k.p.c. w zw. z art. 26 § 2 zd. drugie *in fine* ustawy o SN - w zakresie, w którym wniosek J. B. odnosi się do zarzutu braku bezstronności sędziego stwierdził swoją niewłaściwość i przekazał niniejszą sprawę do rozpoznania sądowi funkcjonalnie właściwemu do jej rozpoznania, tj. Sądowi Okręgowemu w Ł.. Sąd ten, rozpatrując wniosek J. B., stanie przed koniecznością poddania go ocenie poprzez pryzmat tego, czy jego Autorka skutecznie podniosła w nim zarzuty nawiązujące do okoliczności, o których mowa w przepisach art. 49 § 1 k.p.c. bądź art. 48 § 1 pkt 1-6 k.p.c., tj. zarzuty wskazujące na brak bezstronności sędzi Sądu Okręgowego w Ł. A. P.